

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО; ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

В. А. Устименко

*доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
заступник директора з наукової роботи
Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України (м. Донецьк)*

Р. А. Джабраїлов

*доктор юридичних наук, доцент,
заступник завідувача відділу
економіко-правових проблем публічної власності
Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України (м. Донецьк)*

УДК 346.5 (477)

ПРАВО ВЛАСНОСТІ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОГО ГОСПОДАРСЬКОГО ПОРЯДКУ УКРАЇНИ

*Розглянуто окремі проблемні аспекти теорії та практики
правового регулювання відносин власності в Україні. Відзначено
важливість забезпечення багатоманітності форм власності як
конституційної основи правового господарського порядку.*

Ключові слова: право власності, правовий господарський порядок, форми власності.

У науковій літературі юридичної та економічної спрямованості відзначається складний характер відносин власності та комплексність їх правового регулювання в межах певної соціально-економічної системи, що склалася в державі. Відносини власності, будучи за своєю природою економічними, в правовій системі держави отримують вираження і закріплення в системі правових норм, позначених як право власності.

Право власності в об'єктивному значенні покликане забезпечити рівні засади для розвитку всієї множини економічно різноманітних відносин власності, які ззовні проявляються у відповідних формах. Форми власності, наділені тією або іншою специфікою, продиктованою особливостями статусу суб'єкта права-власника, підставами виникнення, зміни та припинення повноважень власника задоволенням суспільних або приватних інтересів зумовлюють необхідність розробки загальних і спеціальних правових норм, націлених на врахування зазначених положень.

Існування різних форм власності та їх рівноправне співіснування визнається об'єктивною закономірністю правового регулювання відносин власності у країнах з втіленням принципів правової держави. Втім, специфіка розвитку відносин власності

в Україні як раз свідчить про зворотне. В умовах відсутності у правовій системі України єдиного Закону “Про власність” непоодинокими вже стають коментарі як з боку науковців, так і окремих органів державної влади, які підпадають під їхній вплив, щодо недоцільності визнання та нормативного закріплення окремих форм власності. Така правотлумачна діяльність в умовах невизначеності правових засад відносин власності лише створює передумови для зниження активності економічних процесів у державі.

В цілому проблематика власності є найбільш резонансною у правовій та економічній науках, якій приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні вчені та практики. Серед останніх можна виділити праці В. К. Мамутова, Є. А. Суханова, Я. М. Шевченко, Ю. С. Шемшученка, В. С. Щербини та ін. У той же час недостатньо дослідженими та такими, що потребують більш поглибленого вивчення, залишаються питання визначення сутності права власності та його ролі у забезпеченні правового господарського порядку.

Метою статті є розробка науково-практичних пропозицій, які сприятимуть найбільш повній реалізації конституційних засад права власності як основи правового господарського порядку.

На сьогодні відносини власності та їх відповідні економічні форми отримали відображення у конституційно-правових нормах і правоположеннях переважно системоутворюючих актів у межах існуючих галузей законодавства України.

У Конституції України від 28.06.1996 р. відзначено важливість права власності в забезпеченні стабільності та безпеки економіки країни. Це, зокрема, підтверджується структурним розміщенням норм про право власності в розділі “Загальні положення” Конституції України.

Важливим є і те, що конституційні норми-гарантії і норми-принципи, що стосуються відносин власності та реалізації права власності, визнані основою правового господарського порядку в Україні. Подібне постулювання теоретико-прикладної значущості конституційно-правового забезпечення відносин власності можна виявити в тексті ст. 5 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 року (далі — ГК України).

Забезпечити правовий господарський порядок покликані не тільки суб’єкти господарювання у процесі правозастосовної практики, але й центральні органи державної влади на стадії правотворчої роботи. Як зазначено в п. 7 ч. 1 ст. 92 Конституції України, виключно законами України визначається правовий режим власності, що передбачає ключову роль Верховної Ради України у вирішенні питань приналежності майна певним суб’єктам права і визначення взаємин між ними з приводу матеріальних благ. Додатково Основний закон України містить положення про те, що Кабінет Міністрів України забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності (п. 5 ст. 116).

При цьому, яким чином Уряд України в змозі забезпечити таку рівність форм власності з тексту Конституції України чітко не впливає. Та й навряд чи Кабінет Міністрів України в змозі створити рівні умови для розвитку різних форм власності, оскільки вирішення цього питання знаходиться у віданні парламенту України. Саме законодавчий орган, виходячи з вищесказаного, вправі врегулювати конкретні відносини власності, надавши їм кореспондуючу чітко визначену правову форму — право власності. Свідченням того можуть слугувати відносно недавно прийняті Закони України “Про управління об’єктами державної власності” від 21 вересня 2006 року, “Про особливості управління об’єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі” від 16 червня 2011 року.

Однак слід зауважити, що визначення правового режиму власності аж ніяк не зобов’язує Верховну Раду України вдаватися до будь-яких заходів щодо зрівнювання правових можливостей становлення та розвитку безлічі форм власності. Звісно, докладати зусилля в цьому напрямі слід, тим більше, якщо враховувати той факт, що в країнах з розвинутою економікою ступінь плюралізації форм власності

виступає свого роду “лакмусовим папірцем” стану правового регулювання відносин власності.

Безсумнівно, постановка такого завдання та його подальше виконання дуже важливий крок у досягненні оптимуму у правовому забезпеченні відносин власності в Україні. Подібне твердження, як бачиться, не вимагає доказів, на відміну від тези про рівний розвиток і співіснування різних форм власності.

На сьогодні присутня думка, що на конституційно-правовому рівні визнані лише окремі форми власності. До таких, як правило, зараховують державну, комунальну і приватну власність, відкидаючи при цьому навіть найменшу можливість існування інших форм власності. Подібного бачення в основному дотримуються представники науки цивільного права, які геть відкидають ідею і концепцію колективної форми власності. При цьому єдиний аргумент полягає у відсутності згадки в тексті Основного закону України про таку форму власності.

Якщо будувати наукову інтерпретацію положень Конституції України лише на методі казуїстичного тлумачення — “... не названо в Конституції значить не існує і не може бути”, — то можна не побачити багато чого з того, що є на сьогодні в економіці України. Адже, як правильно відзначає більшість вчених у галузі конституційного права, Конституцію як основоположний акт держави не слід розглядати як якийсь вичерпний звід правових приписів. Та й навряд чи це буде виправдано. Багато в чому положення Основних Законів більшості країн світу викладені тезисно, навіть дещо декларативно, що забезпечує можливість їх досить широкого тлумачення з подальшою деталізацією в конституційних законах, звичайних законах, актах підзаконного характеру.

Казуїстичний (“буквоїдський”) метод тлумачення конституційно-правових норм не знаходить підтримки і в діяльності Конституційного Суду України, який часто звертається не стільки до “букви закону”, скільки до його “духу”. А це, у свою чергу, свідчить про широку методологічну базу, якою керується у своїй роботі орган конституційної юрисдикції.

У зв’язку з цим у процесі з’ясування змістовного і смислового навантаження окремих конституційно-правових норм слід виходити з інших методів наукового тлумачення нормативного тексту. У науці в цілому і правовій зокрема відомі такі методи наукового пізнання дійсності як діалектичний, формально-логічний, системно-структурний, історико-правовий, аналітико-синтетичний та ін. Якраз покладаючись на положення, отримані при сукупному застосуванні цих методів, можна прийти до висновку про більш широке регулювання нормами Конституції України відносин власності.

До того ж, неправильним було б заперечувати все те, чого немає в Конституції України. Зрештою, Конституція — це не енциклопедія, а нормативний акт, який може мати недоліки і в силу своєї недостатньої мобільності бути позбавленим властивостей перспективного регулювання тих чи інших галузей економічних відносин. У такому випадку виникає необхідність внесення відповідних змін до тексту Конституції, якщо результати наукового тлумачення не приносять користі. Напевно, найбільш показовою в цій частині слід визнати Конституцію США від 1787 р., яка до цього дня діє з урахуванням відповідних змін і доповнень.

У зв’язку з цим примітним є той факт, що протягом 15 років з дня прийняття Конституції України будь-яких змін до тексту цього документа не вносилося (якщо не брати до уваги зміни 2004 року, які згодом були визнані неконституційними). Хоча такі давно вже назріли.

Найвні недоліки у правовому регулюванні відносин колективної власності можна було б вирішити, як мінімум двома способами: або шляхом більш широкого тлумачення конституційно-правових норм або шляхом внесення змін в останні.

Якщо спиратися на ч. 1 ст. 15 Конституції України, яка проголошує те, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності, то не позбавленим логіки буде твердження про

можливість виділення, поряд з чітко зазначеними в конституційно-правовій матерії формами власності, і тих, які з певних причин не названі. До числа останніх, крім колективної, можна віднести корпоративну (акціонерну), кооперативну, трастову (довірчу) та ін. Звичайно, корпоративну і кооперативну власність можна певною мірою віднести до різновиду колективної, що може служити доказом її існування у видозміненій формі, більш адаптованій до сучасних економічних потреб.

Різноманіття форм власності слід розглядати в якості відправної точки, принципу розвитку соціально орієнтованого суспільства і держави зі змішаною економікою. При всій уявній декларативності цього вислову Кабінет Міністрів України досить серйозно його сприйняв, заклавши в основу підготовленої в 1992 році Програми економічних реформ і політики України і представленої до розгляду Міжнародного валютного фонду. У зазначеному документі підкреслювалося, що стратегічним напрямом здійснення реформ є формування змішаної економіки, яка спирається на різноманіття конкуруючих між собою суб'єктів господарювання різних форм власності [1]. Зазначений стратегічний підхід слід було б враховувати і сьогодні як в правотворчій, так і правотлумачній діяльності, формуючи тим самим найбільш повне і правильне уявлення про перспективи правового регулювання відносин власності.

Безумовно, найбільш радикальним і швидше за все більш дієвим способом усунення прогалин і суперечностей у законодавстві є внесення змін і доповнень. При цьому такого роду зміни не можуть стосуватися лише якоїсь конкретної форми власності, оскільки в Конституції як основоположному акті представляється доцільним у найбільш загальному вигляді визначити в цілому систему відносин власності. Це дозволить виключити на перспективу появу можливих спекуляцій у частині визнання існування тієї або іншої форми власності лише з відсиланням на певну конституційно-правову норму. У зв'язку з цим ч. 4 ст. 13 Конституції України необхідно доповнити реченнями такого характеру: *“Держава створює рівні умови для розвитку всіх форм власності. Держава гарантує різноманіття типів, форм і видів власності”*.

Закріплення в Конституції України такого формулювання могло б зняти нез'ясованості, викликані необґрунтованим, без будь-якого обговорення, тобто в грубе порушення положень Регламенту Верховної Ради України та Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” від 11 вересня 2003 року, скасуванням Закону України “Про власність” від 7 лютого 1991 року. Норми цього Закону не викликали нарікань з боку економістів та юристів. Наслідки його скасування не були належним чином оцінені, хоча відповідні засоби діагностування правового поля вже у 2003 році були закладені в Законі України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності”.

Проблеми виявилися хоча б у тому, що, незважаючи на фактичну присутність в економіці України колективної власності, підприємства колективної власності були визнані Держкомстатом у порушенні його компетенції, по суті, “поза законом”. Держкомстат був введений в оману необґрунтованим висновком заступника директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (від 07.12.2004 р. № 126/582). Воно послугувало приводом для роз'яснення про те, що деякі організаційно-правові форми суб'єктів господарювання нібито втратили свою актуальність у силу скасування Закону України “Про власність” [2, с. 11].

Звичайно, таке “наукове” бачення не могло не викликати серйозних нарікань, що і було предметом виступів багатьох провідних вчених-представників науки господарського права. Відповідна критика такого наукового підходу була представлена в ряді публікацій багатьох учених, зокрема у статті Г. Д. Джумагельдієвої, яка була опублікована в тижневику “Закон і бізнес” [3, с. 10]. Однак, незважаючи на це, Держкомстат визнає висновок заступника директора Інституту держави і права, акцентуючи увагу у щорічних статистичних звітах на тому, що створення колективних підприємств не передбачено чинним законодавством України. Крім

цього, небезпечна тенденція поширилася і на інші сфери обліку діяльності колективних підприємств. Виявилось це в тому, що Класифікатор організаційно-правових форм господарювання виключив з числа суб'єктів господарювання колективні підприємства.

При цьому відсилання на дотримання положень чинного законодавства України при розробці згаданого Класифікатора жодним чином не відображає дійсного стану справ. Присутність у Класифікаторі посилання на ГК України скоріше варто визнати якоюсь формальною відпискою, ніж урахуванням його положень по суті. Адже при вивченні положень ГК України неможливо не звернути увагу на представлені в ч. 1 ст. 63 виду класифікацію підприємств, в числі яких за критерієм форми власності окремо виділені підприємства колективної власності. Не можна не помітити й окремої гл. 10 ГК України, що забезпечує правову регламентацію діяльності підприємств колективної власності.

У зв'язку з цим вважаємо необґрунтованою позицію Держкомстату, який, покладаючись на думку виключно одного вченого-юриста та ігноруючи норми ГК України та інших актів господарського законодавства, приймає безапеляційне рішення про неможливість визнання колективних підприємств. Зазначена позиція в рівній мірі стосується й орендних підприємств.

Між іншим, правовий статус останніх протягом тривалого часу був чітко визначений у ст. 115 ГК України і лише у квітні 2011 року на підставі Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо орендних відносин" (далі — Закон № 3269-VI) була здійснена повна дезорганізація діяльності зазначених суб'єктів господарювання. Підсумком таких змін стало скасування ст. 115 ГК України без будь-яких обґрунтувань доцільності такого кроку. Та й пояснювальна записка до законопроекту № 7098 від 7 вересня 2010 р., яка і була покладена в основу Закону № 3269-VI, не містила вагомих аргументів, які змусили б засумніватися в доцільності існування ст. 115 ГК України.

Таким чином, виходить, що якщо раніше можливості зі створення орендних підприємств були значно применшені через упередженість Держкомстату та довільні економічно необґрунтовані положення чинного законодавства, то зараз і зовсім ця можливість виключається. У будь-якому разі створені трудовим колективом господарські товариства з метою оренди цілісного майнового комплексу підприємства або його структурного підрозділу не будуть іменуватися орендними підприємствами. Таке твердження ґрунтується на положеннях Закону України "Про оренду державного та комунального майна", які залишають за трудовими колективами право ініціювати передачу зазначених об'єктів в оренду.

Зазначене дає підстави вважати, що законодавець свідомо уникає вживання терміна "орендне підприємство", підміняючи його досить загальним поняттям "господарське товариство". Зазначена організаційно-правова форма, у свою чергу, передбачає залучення членів трудового колективу підприємства в систему корпоративних відносин, що не завжди відповідає інтересам колективу. Звичайно, відносно висока "маневреність" господарського товариства одночасно наділяє його досить серйозним недоліком — високим ступенем правової "вразливості" до дій корпоративних загарбників ("рейдерів"). Не виключено, що такі господарські товариства стануть предметом незаконних устремлінь квазіучасників, оскільки досить значною буде представлятися спокуса, яка полягає у можливості зміни орендаря, минаючи процедурні вимоги, закріплені Законами України "Про приватизацію державного майна" від 4 березня 1992 року, "Про оренду державного та комунального майна" від 10 квітня 1992 року.

Особливо високим буде ризик в акціонерних товариствах — орендаторах цілісних майнових комплексів державних, комунальних підприємств або їх структурних підрозділів, оскільки менш контрольовані і відповідно менш жорсткі механізми корпоративного впливу можуть скласти підґрунтя для отримання "потрібними" особами прав щодо вже переданих в оренду об'єктів права державної

чи комунальної власності. У результаті не слід виключати і можливість викупу таких об'єктів особами, які, по суті, прикриваючись інтересами трудового колективу, будуть реалізовувати свій чітко розроблений план із захоплення державного чи комунального майна.

Тим більше, правові засоби захисту публічних інтересів, передбачені для таких випадків, також втратили свою чинність у зв'язку з прийняттям згаданого Закону № 3269–VI. Застереження про те, що умови викупу орендованого державного (комунального) майна (цілісного майнового комплексу) визначаються відповідно до закону, виключені зі ст. 289 ГК України. Відповідно такий викуп можна буде здійснити на умовах, обумовлених у договорі, які не завжди будуть задовольняти трудовий колектив, якщо тільки сам власник (держава, територіальна громада) не буде зацікавлений у найбільш ефективному розпорядженні публічним майном.

Зауважимо, що активні дії з вилучення з ГК України відповідних статей, які стосуються орендних підприємств, і ослаблення правового регулювання орендних відносин здійснювалися набагато раніше, ніж був прийнятий до розробки законопроект № 7098 від 7 вересня 2010 року. Початок правової “агресії” було покладено ще в 2007 році в тексті законопроекту № 0903. При цьому лобістами зазначеного законопроекту було докладено максимальних зусиль для його трансформації в закон, що виявилось в поданні його тексту на підпис Президенту України. Безсумнівно, цей законопроект не міг не викликати обурення вчених–господарників, і в березні 2009 року було підготовлено звернення до Президента України від імені Інституту економіко-правових досліджень НАН України про недоцільність внесення необґрунтованих змін до ГК України (лист Інституту від 04.03.2009 р. № 299/158). У результаті, аргументована позиція, викладена в листі, здобула належний ефект і законопроект не був підписаний. Очевидно, до запобігання прийняття законопроекту № 0903 могли бути причетні й інші конструктивні сили, але незаперечним до недавнього часу залишався факт збереження окремих норм ГК України в контексті досліджуваного питання.

У сформованих на сьогодні умовах доводиться констатувати інший факт, який демонструє незрозуміле бажання примусово знищити ефективні форми господарювання, породжуючи ще більшу кількість проблем.

Сутність останніх певною мірою може бути зведена до зменшення числа суб'єктів права колективної власності. Звичайно, в таких умовах з'являється більше шансів гучно стверджувати про відсутність колективної форми власності і відповідно, її носіїв. І це незважаючи на те, що органи статистики донині враховують кількість орендних підприємств і підприємств колективної власності в економіці України. Зокрема, за даними Держкомстату в Україні станом на 1 серпня 2011 року продовжують діяти 1 128 орендних підприємств і 24 022 колективних підприємства [4, с. 4].

І це при тому, що кількість зазначених підприємств за останні роки істотно зменшилася. Так, за офіційною інформацією Держкомстату України на початок 2004 року існувало 34 153 колективних підприємства [5, с. 83]. Порівнюючи з поточними статистичними показниками, мимоволі напрошується думка про те, що через кілька років колективні підприємства можуть взагалі припинити своє існування. Адже за 7 років кількість таких підприємств зменшилась на 10 131 одиницю. Подібна доля може чекати й орендні підприємства.

Тим більше, відповідні заходи досить активно вживаються з боку деяких органів держави. Мова йде про напумілу в засобах масової інформації можливу приватизацію орендного підприємства “Шахта імені О. Ф. Засядька”. При цьому подібна ініціатива вже отримала негативну оцінку з боку громадськості і вчених–економістів.

Така реакція цілком зрозуміла якщо взяти до уваги те, що правовий статус трудового колективу як суб'єкта права колективної власності після приватизації вугільного підприємства може істотно змінитися з придбанням низки корпоративних

прав та обов'язків. Адже, як було зазначено у виданні “Дзеркало тижня” (№ 14 від 15.04.2011 р.), планується перетворити орендне підприємство в публічне акціонерне товариство. У таких умовах сконцентрувати владу й управління в одних руках представляється нескладним завданням і в цій частині аналогії з ММК ім. Ілліча є цілком доречними.

Крім того, приватизація шахти імені А. Ф. Засядька неодмінно змусить задуматися керівництво про методи підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку енергоресурсів, чого можливо буде досягти за рахунок зменшення собівартості продукції. При цьому, як підкреслює Ю. В. Макогон, таке зниження собівартості буде відбуватися також за рахунок відмови від утримання об'єктів соціальної інфраструктури з передачею останніх органам місцевого самоврядування [6]. Навряд чи такий хід подій влаштує місцеву владу, оскільки витрати на утримання об'єктів соціальної сфери і так важким тягарем лягають на місцевий бюджет. У той же час запевнення в тому, що певний обсяг соціального пакета буде збережено, також не викликають довіри. До того ж прецедентів щодо цього цілком достатньо (Макіївський метзавод, ВАТ “Криворіжсталь” та ін.)

Вищенаведене свідчить про неприйнятність швидких дій у вирішенні таких важливих питань, якими є забезпечення збереження колективної власності та суб'єктів права, що діють на її основі.

Досягнення економічної науки як раз свідчать про важливість усвідомлення на сучасному етапі розвитку світового господарства організуючої ролі колективної власності і вироблення у зв'язку з цим адекватних методів управління нею. Зазначене знайшло відображення в роботі лауреата Нобелівської премії в галузі економіки за 2009 рік Е. Остром під назвою “Управління суспільством: еволюція інститутів колективних дій”. У зазначеній праці спростовується помилкове уявлення щодо неналежної керованості колективною власністю і необхідності її приватизації [7].

Успішне функціонування колективних підприємств та вагомість колективної власності в економіці ряду провідних країн світу — це непорушна істина, з якою необхідно рахуватися. Як показує зарубіжна практика, організаційно-правова форма колективних підприємств не менш конкурентоспроможна в сучасних економічних умовах і результати діяльності зазначених суб'єктів господарювання досить значні.

Так, нині в США є 11 000 підприємств, які або повністю викуплені колективом, або мають контрольний пакет акцій. На цих підприємствах (де зайнято близько 10 % працюючого населення країни), окрім високих заробітків, у середньому в два рази вище темпи росту продуктивності праці, на 50 % вище прибуток, тут утворюється втричі більше повних робочих місць, якщо порівняти з приватними підприємствами. Це великі фірми, значна частина капіталів яких знаходиться у власності їхніх працівників: “Паблік Супермаркет” — 65 000 працівників; “Хелф Траст” — 30 000; “Елвер” — 13 500 і т.д. Проведене в 80-х роках ХХ ст. серед населення США опитування показало, що 8 % населення хотіло б працювати у державних підприємствах, 20 % — у приватних та акціонерних підприємствах і 66 % — у підприємствах, які контролюються самими працівниками [8, с. 4–5]. Досить активно розвиваються підприємства колективної власності в Китайській Народній Республіці, діяльність яких поширена як у промисловості, так і сільському господарстві. При цьому кількість колективних підприємств, як зазначається в науковій літературі, у кілька десятків разів перевищує кількість державних підприємств [9, с. 85]. І об'єктивно це лише сприяє стрімкому зростанню економіки КНР, оскільки кожен працівник підприємства відчуває себе причетним до примноження національного багатства країни і розпорядження продукцією виробленої засобами виробництва, що знаходяться в колективній власності, правові основи якої закріплені у ст. 6 Конституції КНР від 4 грудня 1982 року [10].

Перш за все, колективна форма організації праці передбачає активне залучення працівників підприємства у процеси управління ним. У зв'язку з цим слід підтримати пропозицію окремих науковців про необхідність внесення змін у ст. 43 Конституції

України, закріпивши положення про те, що держава всебічно сприяє розвитку виробничої демократії, планам працівників в управлінні виробництвом і розподілі його результатів [11]. Мабуть, цими та іншими перевагами колективної форми власності пояснюються міркування, які все чіткіше звучать у науковій літературі, про доцільність збереження права колективної власності [12, с. 34].

Але в цілому, всіляко уникаючи визнання колективної форми власності як складової економічної системи України, неминучим і явним виявляється перекис у розвитку відносин власності. Так, вживаються будь-які заходи до забезпечення лідерства однієї форми власності на шкоду іншій. Проголошуючи пріоритетність у забезпеченні збалансованого розвитку в економіці країни приватної власності, нівелюються переваги державної та комунальної власності.

Існує хибна думка про необхідність будь-що "... позбутися спадщини радянської епохи..." вдаючись до приватизації та інших методів роздержавлення власності. При цьому колективну власність безпідставно відносять до "пережитків соціалістичної власності" [13, с. 32]. Благо справа у тому, що точка зору таких мислителів залишається виключно їх особистою і не набуває масового характеру.

В цілому ознайомлення з рядом робіт з питань власності нашою думку, що їх автори не просто розкривають своє бачення перспектив розвитку відносин власності, а завзято намагаються нав'язати свій підхід і розуміння суті проблеми. Навіть простежується якась спроба "помститися" державній і комунальній формам власності, а разом з ними і колективній.

Якось навіть складно собі уявити, як історія становлення та розвитку відносин власності може викликати особисту неприязнь. Емоційне тло повинно бути практично відсутнє, а висловлювання таким: "... з посмішкою згадуємо горезвісні акції трудового колективу, колективну власність працівників державного підприємства..." або "... коріння соціалістичної власності живуть і дають свої паростки, незважаючи на жваве викорчовування..." [13, с. 32] слід якраз викорчовувати з лексику. Історію власності слід сприймати так, як є, об'єктивно оцінюючи окремі факти і їх правові наслідки. При цьому розвиток відносин власності не за сценарієм окремо взятих вчених-цивілістів не привід для приниження країни, в якій вони живуть і отримують заробітну плату, називаючи її недоуком.

Безсумнівно, ГК України повертає до себе увагу тим, що наразі є єдиною гарантією існування різноманітних форм власності, у тому числі і тих, які за класифікацією окремих дослідників віднесені до категорії "рудиментів" зниклого правового укладу. Важливо зазначити те, що ГК України забезпечує паритетні засади розвитку всіх форм власності та рівній захист різних суб'єктів права власності.

Це властивість ГК України виявляється і у змісті загальних принципів господарювання, закріплених у ст. 6. Як відомо, принципи права виступають у ролі керівних засад, стрижнем, на який нанизуються правові норми, які впливають на певну сферу суспільних відносин. Так, ось принцип забезпечення економічного різноманіття та рівного захисту державою всіх суб'єктів господарювання наочно свідчить про безпосередній зв'язок з конституційно-правовими нормами-принципами (ст. 13 Конституції України), забезпечуючи тим самим на галузевому рівні реалізацію загальних правових приписів.

Список використаних джерел

1. Программа экономических реформ и политики Украины (утверждена Кабинетом Министров Украины для представления Международному валютному фонду) [Текст] // Правда Украины. — 1992. — 23 апреля. — С. 3.
2. Устименко, В. А. Конституционное регулирование отношений собственности в Украине : брошюра [Текст] / В. А. Устименко, Р. А. Джабраилов ; НАН Украины, Ин-т экономико-правовых исследований. — Донецк : Юго-Восток, Лтд, 2012. — 55 с.
3. Джумагельдиева, Г. Госсобственность подрывают тихой сапой [Текст] / Г. Джумагельдиева // Закон и бизнес. — 2007. — № 43. — 27 октября. — 2 ноября. — С. 10.

4. Показники Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) на 1 серпня 2011 року : Експрес-випуск [Електронний ресурс] Державна служба статистики України. — URL : http://ukrstat.org/uk/express/expr2011/08_11/210.zip.
5. Статистичний щорічник України за 2003 рік / Держкомстат України ; за ред. О. Г. Осауленка. — К. : Консультант, 2004. — 632 с.
6. Шибалов, Е. Операція “Приватизація”, или Донецкая тишина [Електронний ресурс] Евгений Шибалов // Зеркало недели. Украина. — 2011. — № 14. — 15 апреля [19:40]. — URL : http://zn.ua/POLITICS/operatsiya_privatizatsiya_ili_donetskaya_tishina-79619.html.
7. Нобелевская премия 2009 г. по экономике (управление, институты, Economics) [Електронний ресурс] N-MIR.ORG — Наш Мир. Общественный портал. — URL : http://n-mir.org/index.php?option=com_content&task=view&id=367&Itemid=2.
8. Комах, Е. Право коллективной собственности в Украине [Текст] / Е. Комах // Підприємництво, господарство і право. — 1997. — № 6. — С. 3–5.
9. Пащенко, Е. Г. Экономическая реформа в КНР и гражданское право [Текст] / Е. Г. Пащенко. — М. : Спарк, 1997. — 188 с.
10. Конституция Китайской Народной Республики от 4 декабря 1982 г. [Електронний ресурс] World Business Consult. — URL : http://www.wbconsult.ru/files/docs/Constituion_KNR.doc.
11. Мамутов, В. К. Замінити суб’єктивне “рейтингування” об’єктивною порівняльною суспільною оцінкою [Текст] / В. К. Мамутов, Н. О. Орлова, Г. П. Єригіна // Вісник Інституту економіко-правових досліджень НАН України. — 2011. — № 2 (3). — С. 5–12.
12. Домашенко, М. Про теоретичні погляди на власність [Текст] / М. Домашенко // Право України. — 2010. — № 12. — С. 32–39.
13. Спасибо-Фатєєва, І. Замітки цивіліста про тенденції пізнання права власності [Текст] / І. Спасибо-Фатєєва // Право України. — 2011. — № 5. — С. 29–36.

Надійшла до редакції 01.02.2012

Устименко В. А., Джабраїлов Р. А. Право собственности как основа правового хозяйственного порядка Украины

Рассмотрены отдельные проблемные аспекты теории и практики правового регулирования отношений собственности в Украине. Отмечена важность обеспечения многообразия форм собственности как конституционной основы правового хозяйственного порядка.

Ключевые слова: право собственности, правовой хозяйственный порядок, формы собственности.

Ustimenko, V. A.; Dzhabrailov, R. A. Ownership as a Basis for Legal Economic Policy of Ukraine

In the article the separate problem aspects of theory and practice of the legal regulation of relations of property are considered in Ukraine. Importance of providing of variety of patterns of ownership is marked as constitutional basis of legal economic order.

Key words: right of ownership, legal economic order, patterns of ownership.

